

EDITORIAL

Tapuson ang kakugmat ni Duterte sa Negros kag bug-os nga Pilipinas

Nabulid sing dugo ang isla sang Negros. Walay untat nga nagapalupok sang linibo nga bala si Rodrigo Duterte batuk sa mga wala sing inugbato nga pumuluyo.

Liwat nga naglunsar ang iya mga death squad sa isla sing sunud-sunod nga pagpatay sang ordinaryong pumuluyo sa nagligad nga bulan. Indi magnubo sa 16 ang ginpatay, lakip ang isa ka anay meyor, isa ka napilian nga konsehal, isa ka prinsipal sang eskwelahan kag iban pang may katungdanan sa burukasya sibil. Wala man sing untat ang pagpatay sa ordinaryong mga sibilan. Kadam-an sa ila wala sing basehan nga ginapaakusahan nga nagasuporta sa rebolusyonaryong kahublagan.

Wala sang iban nga ara sa li-

kod sang pagpatay nga ini kundi ang hayop nga si Duterte. Mabaskog ang iya pag-alburuto sa pagkapatay sang iya mga armadong tinawo sadtong Hulyo 18 sang ambuson sila sang isa ka yunit sang Bagong Hukbong Bayan (BHB) sa banwa sang Ayungon, Negros Oriental. Bangud diri, ginsulsulan niya ang iya mga suluguon nga labi pang magsabwag sang pasistang kakugmat kag waslikan sing kaakig ang mga di armadong sibilyan.

Sugod sa masaker sa Sagay sadtong Oktubre 2018, apat nga

"Wakasan...", *sundan sa pahina 2*

AFP kag PNP, nag-agum sang 43 kaswalti sa Negros

APAT NGA PULIS nga nagapakunokuno nga mga empleyado sang Department of Environment and Natural Resources ang gin-ambus sang mga Pulang hangaway sa Sityo Yamot, Barangay Mabato, Ayungon, Negros Oriental sadtong Hulyo 18. Gilayon nga napatay ang apat sa armadong engkwentro, baliskad sa ginpagwa ni Rodrigo Duterte nga sila gintortyur. Nakumpiska sang BHB ang apat nga pistolang 9 mm., siyam nga magasin kag mga bala.

Sadtong Hunyo 22, ginpalukpan sang BHB sang *command-detonated explosive* (CDX) ang tropa sang 704th Regional Mobile Force Battalion sa Sityo Cambugtong, Manjuyod, Negros Oriental. Masobra 20 ang napatay kag duha ang napilasan sa kubay sang kaaway. Antes sini, gin-isnapp sang hukbong bayan ang mga suldado sang 94th IB sa Sityo Bulo. Nagresulta sa tatlong kaswalti sa kubay sang mga

"AFP...", *sundan sa pahina 3*

"Wakasan...", halin sa pahina 1

serye na nga konsentradong ginbunanan sing kalakasan sang rehimeng Duterte ang Negros. Kuha sa estilo nga dululungan nga pag-atake kag pagpamatay sang mga pulis kag suldado sa mga komunidad sa idalum sang ginbansagan nga Oplan Sauron, ginahimo sang armadong mga ahente sang AFP kag PNP ang pagpamatay sa maikit kag masunson nga paagi. Maitom nga tuyo ini nga likupon sing kahadlok ang pumuluyo sang Negros kag piangon ang ila pagbato sa pasistang rehimen.

Isa ang isla sang Negros sa ngaantus sing pinakamalala nga kawad-on sang duta sa bug-os nga Pilipinas. Matingkad nga makit-an diri ang kinaiya sang pagkapaltik sang "reporma sa duta" sang reaksyunaryong estado. Padayon ng nagahari sa Negros ang mga daku nga asendero nga nagapadayon sa pagpagusa sa linibo nga ektaryas nga tubuhan. Kadungan sini, ginalawayan sang mga daku nga kumpanya sa mina ang manggad mineral sa isla.

Tuman kalala sang pagpamigos kag pagpanghimulos sa masang ma-

ngunguma kag mamumugon sa uma sa tubuhan sa Negros. Gutom ang matag-adlaw adlaw nila nga ginatubang. Nagalanog ang ila singgit para sa hustisya sosyal kag tunay nga reporma sa duta bilang solusyon sa ila pagkahagmak sa kaimulon. Sigisige nga nagapagsik sa Negros ang armadong rebolusyon bangud sa madalum kag malapad nga suporta sang masang anakbalhas nga nagahandum nga tapuson ang gatos ka tuig nga sistema nga nagaulipon sa ila.

Ginapondohan sang mga daku nga agalon nga mayduta ang mga suldado kag pulis, pati na ang mga paramilitar nga "death squad" sa Negros. Sa interes sang mga asendero, ginagamit sang rehimeng US-Duterte ang mga armadong tinawo sini para busalan ang masang mangunguma kag tapnaon ang ila mga paghimakas. Sa nagtaliwan nga binulan, masaker, pagpamatay, pagpang-aresto kag pagpanghunong ang sabat ni Duterte sa mga mangunguma nga nagabato sa Negros.

Sa paagi sang Memorandum Order No. 32 nga ginpagwa ni Duterte sadtong Oktubre 2018, gin-

angkon niya ang dugang nga kagamhanan nga ipataw ang pagginahum militar kag pulis sa ngalan sang "pagtapna sa kalakasan". Laki sa ginsakup sini ang Negros nga ginpaidalum sa indi deklarado nga layi militar. Makaligad ang sunud-sunod nga pagpatay sadtong Hulyo, ginmandu ang pagdugang sang 300 pang armadong tinawo sang Special Action Force sa isla. Labi sini nga ginpahugot ang armadong pagtapna sa pumuluyo sa isla.

Ang kakulba nga nagalandong sa Negros amo man ang nagalandong sa madamo nga lugar sa kaumhan sa bug-os nga pungsod. Pinakamalala ang kahimtangan sa mga prubinsya sa Mindanao nga masobra duha ka tuig na nga ara sa idalum sang layi militar. Dugang sa Negros, ginapaidalum man sa indi deklaradong layi militar ang Bicol kag Samar.

Sa kaumhan kag mga baw-ing nga lugar sa bug-os nga pungsod, ang militar ang makagagahum kag wala sing layi nga mas mataas sangsa sa desisyon sini. Sa idalum sang National Task Force (NTF) kag doktrina sini nga "kontra-insurhensya", ang bilog nga burukrasya sang gubyernong Duterte ara sa idalum sang direkta kag di direkta nga kontrol sang militar. Ang tanan nga ahensya sibil ginagamit nga hinganiban para sa mapiguson nga gera.

Sa bilog nga pungsod, walay unat ang mga pagpamatay kag pag-abuso sang militar sa gahum. Ginagamit ang pasistang kalakasan sang estado agud pahipuson ang singgit para sa tunay nga reporma sa duta kag tapnaon ang ila pagkontra sa pagsulod sang mga dumuluong nga kumpanya sa pagmina, mga plantasyon kag mga proyekto pang-imprastruktura sa idalum sang "Build, Build, Build" sang rehimen. Kakapid sang pasismo ang burukrata-kapitalistang pagpangdambong ni Duterte kag sang iya pamilya.

Mapintas man kag wala sing hawid, sayup nga paminsaron nga

"Wakasan...", sundan sa pahina 3

Tuig L No. 15 | Agosto 7, 2019

Ang *Ang Bayan* ginabantala sa lenggwahe nga Pilipino, Bisaya, Iloko, Hiligaynon, Waray kag Ingles.

Nagabaton ang *Ang Bayan* sang mga kontribusyon sa porma sang mga artikulo kag balita. Ginabuyok man ang mga bumalasa nga magpaabot sang mga saway kag rekomendasyon sa ikauswag sang aton pahayagan.

 [instagram.com/progressiveviews](https://www.instagram.com/progressiveviews)

 [@prwc_info](#)

 cppinformationbureau@gmail.com

Kaundan

Editorial: Tapuson ang kakugmat ni Duterte sa Negros kag bilog nga Pilipinas	1
AFP-PNP, nag-agum sg 43 kaswalti	1
Pag-ilig sg dugo sa Negros	3
Clement: Berdugo nga anino ni Palparan	4
Aktibistang mangunguma, ginluthang Pilipinas, pinakadelikadong pungsod	5
NLUA, neoliberal nga padihot	6
Hagna nga layi para sa mga mangunguma	7
Burukrata-kapitalistang pagdambong	8
Paltik nga reporma sa Boracay	8
Madinalag-on nga welga sa Monde	8
SONA ng Bayan batuk sa traidor	9
Madinalag-on nga pagbato sa Kentex	9
Nagakaubos nga resorsa sa SCS	10
Pagpatay sa hari sg karsada	11
SOT, ginbasura ni Duterte	11

Ang *Ang Bayan* ginabantala duha ka beses kada bulan sang Komite Sentral sang Partido Komunista ng Pilipinas

2

Agosto 7, 2019 ANG BAYAN

indi malutos ang hayop nga si Duterte. Ang iya kapintas patimaan indi sang kusog, kundi sang kahinaan kag kawad-on sing ikasarang niya nga mangibabaw nga wala sang nagabato sa iya kalainan.

Naputos sa krisis ang pundasyon sang iya pagginahum. Sa likod sang iya kabangisan kag postura nga wala sing ginakahadlukan, labaw nga nagakahadlok si Duterte sa ululupod nga magbangon ang pumuluyong Pilipino para dululungan siya nga tumbahon sa iya poder kag pasabton sa iya mga krimen kag korapsyon.

Sige-sige na nga nagabangon ang pumuluyo sang Negros kag ang bug-os nga pumuluyong Pilipino. Singgit nila nga tapuson ang mapintas nga pagginahum ni Duterte. Padayon sila nga nagsulong sa dalan sang pagbato. Dapat hugot nga maghiliusa kag labing pabaskugon ang ila mga organisasyon bilang hingniban para i-insister ang ila mga kinamatarung kag ginahangad nga katarungan. Dapat pataason ang kamuklatan sang tanan kag palig-unon ang determinasyon kag kaisog sa pagbato.

Lubos nga ginapalig-on ang Partido kag ang tanan nga rebolusyonaryong pwersa. Sila ang ara sa unahan sang paghimakas sang bilog nga pumuluyo. Ginapamunuan sang Partido ang BHB agud bunalan si Duterte kag waskon ang iya pasista nga bangkil. Ginabuyok sang Partido ang bilog nga pumuluyo nga maghimakas kag tapuson ang tanan nga kalautan ni Duterte kag isulong ang rebolusyonaryong paghimakas para tukuron ang bag-o nga sistema pangkatilingban sa Pilipinas. AB

Pag-ilig sang dugo sa Negros

Sadtong gab-i sang Hulyo 25, ginsulod sang armadong kalalakihan ang payag sang pamilya Ocampo sa Barangay San Jose, Sta. Catalina, Negros Oriental. Ginluthang kag ginpatay nila ang isa ka tuig nga si Marjon kag ang iya amay nga si Marlon Ocampo nga ginaakusahan nila nga nagasuporta sa Bagong Hukbong Bayan (BHB). Napilasan ang asawa ni Marlon. Saksi sa krimen ang duha pa nga batang Ocampo. Ang mag-amay nga Ocampo ang labing ulihi sa 87 biktima sang ekstrahudisyal nga pagpamatay sa Negros humalin nga magpungko ang hayop nga si Rodrigo Duterte.

Sa Guihulngan, ginluthang kag ginpatay si Atty. Anthony Trinidad sadtong Hulyo 23. Isa siya sa mga abugado nga malisyoso nga gin-angut sang grupong Kawsa Guihulnganon Batok Komunista sa rebolusyonaryong kahublagan. Ang nasambit nga grupo ginpondohan kag ginapadalagan bilang death squad sang Philippine National Police. Napilasan sa insidente ang asawa ni Trinidad nga si Novie Marie kag isa ka drayber sang pedikab.

Sadtong Hulyo 25, ginpatay ang mag-utod nga sanday Arthur Bayawa, prinsipal sang Guihulngan Science High School kag Ardale Bayawa, hepe sang Guihulngan City Division sang Department of Education sa Barangay Hibaiyo. Sa pareho nga adlaw, ginluthang man ang mangunguma nga si Romeo Alipan, barangay kapitan sang Buenavista. Tanan nga mga biktima ginpagwa nga ginpatay sang BHB, bisan pa una na sila nga ginbansagan sang AFP nga mga tagasuporta ukon myembro sang BHB.

Ginluthang man ang anay meyor sang Ayungon nga si Edcel Enardecido kag pakaisa niya nga si Leo Enardecido sadtong Hulyo 27. Antes sini, ginreport nga napatay si Sunny Caldera, bara-

ngay kapitan sang Mabato sa nasambit nga banwa pagkatapos kuno makainom sang pestisidyo sadtong Hulyo 25. Isa pa nga mangunguma, si Reden Eleuterio, ang ginluthang sa Barangay Tampoccon II. Ang mga atake nga ini ang matalaw nga balos sang rehimeng Duterte sa lehitimong ambul sang mga Pulang hangaway sa apat nga pulis sa Ayungon sadtong Hulyo 18.

Sadtong Hulyo 26, ginpatay si Federico Sabejon Sabejon sa Barangay 3, Siaton. Sa Canlaon City, ginpatay naman ang barangay kapitan sang Panubigon nga si Ernesto Posadas kag konsehal sang syudad nga si Ramon Jalandoni. Patay man si Anaciancino Rosalita, tanod sang Barangay Bucalan sadtong Hulyo 28. Ginluthang siya sang mga pwersa sang death squad ni Duterte sa Oval Public Market sa katambi nga barangay.

Duha ka mangunguma nga sanday Wenny Alegre kag Felimino Janayan, pangulo sang United Calanga Farmers Association sa Zamboangita, Negros Oriental ang ginluthang kag napatay sadtong Hulyo 24. Nagpakuno-kuno ang mga kriminal nga mga Pulang hangaway sa tuyo nga samaran ang rebolusyonaryong kahublagan. AB

"AFP..." halin sa pahina 1

suldado nga nag-operasyon.

Sadtong Hulyo 2, alas-4:30 sang aga, ginpaslaw sang mga Pulang hangaway ang tuyo nga pagsalakay sang 11th IB sa isa ka yunit sang BHB sa Sityo Small Samac, Barangay Nalundan sa banwa sa ng Bindoy. Lima ang napatay kag anum ang napilasan sa mga suldado.

Sorsogon. Ginpalukpan sang eksplosibo sang BHB-Sorsogon ang mga nagaoperasyon nga tropa sang PNP Special Action Force (SAF) sa Barangay Talatula Sur sa banwa sang Magallanes sadtong Hulyo 30, alas-3 sang hapon. Napulo ang nalista nga

patay sa kubay sang SAF.

Agusan del Norte. Ginpalukpan sang eksplosibo sang BHB ang mga tropa sang 23rd IB sa Sityo Hinandayan, Barangay Camagong, Nasipit sadtong Hulyo 12, alas-9:40 sang aga. Lima ang nalista nga napatay sa mga tropa sang militar samtang lima pa ang napilasan.

Quezon. Tatlo nga magkasunod nga operasyong haras ang ginlunsar sang BHB-Quezon batuk sa gintingub nga pwersa sang 80th IB kag PNP Regional Mobile Force Battalion sa Sityo Lagmak, Pagsangahan, Gen. Nakar sadtong Hulyo 29 kag 30. Isa ang napatay kag duha ang napilasan sa mga suldado. AB

Lt. Gen. Noel Clement, berdugo nga anino ni Palparan

Kasugpon ang ulihi nga madamuan nga pagpatay sa Negros sang makahadlok nga Oplan Sauron nga nagsabwag sang teror sa isla humalin pa Disyembre 2018. Humalin nga ginpatuman ini, masobra 40 sibilyan na ang biktima sang ekstrahudisyal nga pagpamatay. Maluwas sa mga ginpatay, madamu man nga sibilyan ang iligal nga gin-aresto kag ginpasakaan sang himuhimo nga kaso.

Ang pagpatuman sang Oplan Sauron ginapangunahan sang Armed Forces of the Philippines Central Command (AFP Centcom) sa idalum ni Lt. Gen. Noel Clement. Notoryus si Clement bilang isa sa mga bata nga upisyal nga ginhanas sadto ni Jovito Palparan sa paghimo sang krimen sang Oplan Bantay Laya 1 kag 2. Diin man sadto nagasabwag sing kakugmat si Palparan, nakaikog sa iya si Clement bilang tampad nga alagad. Pareho sang iya idolo, sa bibig-pirme ni Clement ang pagbansag nga komunista sa mga nagapakamalaut sa reaksyunaryong gubyrno. Tampad niya nga ginapatuman ang mga mandu sang pagpamatay kag iban pang paglapas sa tawhanong kinamatarung.

Nakapaidalum si Clement sa 204th Brigade sang dukuton kag patyon sang nasambit nga yunit militar ang mga tagasakdag sang tawhanong kinamatarung nga sanday Eden Marcellana kag Eddie Gumano sadtong 2003 sa Mindoro Oriental. Pinuno sadto sang nasambit nga brigada si Palparan.

Sang masaylo si Palparan sa 7th ID sa Central Luzon sadtong 2005, magkaupod sila ni Clement sa pag-sabwag sing kalakasan sa rehiyon. Sadtong 2006, sa sulod lang sang Enero tubtub Pebrero, 25 katawo ang biktima sang pagpatay, pagdukot, pagtortyur, pagpangbakol, pagpamahug, masaker, interogasyon kag iligal nga detensyon. Nagapamuno sadto si Clement sa 56th IB, ang nagapanguna nga abusadong yunit militar sa rehiyon. Isa man siya sa mga nagplano kag nagpatuman sa pagdukot sa aktibistang si Jonas Burgos sadtong 2007.

Malaparan nga kahalitan naman

ang ginbunga sang mga operasyon nga ginpamunuan ni Clement sa Mindanao. Bilang kumander sang 602nd Brigade sadtong 2015 tubtub 2016, nakilala si Clement sang mga residenteng Moro sa North Cotabato sa iya pagpanganyon sa mga komunidad.

Pila ka adlaw lang matapos ideklara ni Duterte ang layi militar sa Mindanao sadtong Mayo 2017, gintalana sang AFP si Clement bilang pinuno sang 10th ID. Sakup sang operasyon sini ang bug-os nga rehiyon sang Davao, kag ang mga lindero sini sa mga prubinsya sang Surigao del Sur, Agusan del Sur kag Bukidnon. Nanghalit si Clement kag ang iya mga tinawo sa lugar. Sa sulod lang sang 19 bulan, naglab-ot sa 50 sibilyan ang ginpatay sang mga tinawo ni Clement, lakip ang duha ka bata. Linibo man ang pwersahan nga nagbakwit bangud sa mga pagpamomba kag pagpanglighot sang mga suldado sa mga komunidad.

Isa sa mga makasiligni nga mga krimen ni Clement bilang kumander sang 10th ID ang pagpamasaker sa pito nga Lumad sadtong Disyembre 3, 2017 sa Lake Sebu, South Cotabato. Duha nga iban pa ang napilasan sa nasambit nga insidente. Nagatingkas nga kaso ang ginpasaka batuk kay Clement, kag kanday Lt. Col. Harold Cabunoc sang 33rd IB kag Lt. Col. Benjamin Leander sang 27th IB. Mga tinawo man ni Clement ang nagdukot, nagtortyur kag nagtuyo sunugon ang duha ka pamatanton nga minero sadtong Nobyembre 2017 sa Compostela Valley.

Pagpamuno sa CENTCOM

Ginkuha si Clement sa 10th ID kag ginsaylo sa Centcom sadtong Nobyembre 2018. Sakup sang ope-

rasyon sang Centcom ang bug-os nga Visayas. Sa idalum sini ang duha ka dibisyon sang Army (8th ID sa Eastern Visayas kag 3rd ID sa Central kag Western Visayas), ang Tactical Operations Wing sang Air Force, kag ang bilog nga pwersang nabal sa Visayas.

Wala pa isa bulan makaligad nga sayluhon sa Centcom gilayon niya nga ginpatuman ang Oplan Sauron sa Negros sandig sa Memorandum Order No. 32 ni Rodrigo Duterte. Nakatum-ok subong sa isla ang todo-gera sang Centcom kon sa diin lima ka batalyon pangkombat ang nakapakat, maluwas pa sa mga pwersa sang PNP.

Maluwas sa pagpanghalit sa Central Visayas, pagpatay kag pagpanghalit man sa mga komunidad sa Eastern Visayas ang mandu ni Clement. Sa isla sang Samar, nagsingki ang mga pagpatay sa mga sibilyan humalin Marso 2019. Sa umpisa sang tuig, 545 barangay ang nareport sang militarizado, kon sa diin 250 sa mga ini ang okupado sang mga suldado. Masobra 300 pamilya na ang napalayas sa ila mga puluy-an bangud sa pagsakup sang mga suldado sang 8th ID sa ila mga komunidad.

Samtang, nagtampok ang saywar sang Centcom sa Western Visayas. Sadtong Marso, sunud-sunod nga pagpalapta sang mga balita sang peke nga engkwentro sang 61st IB sa Panay agud tabunan ang mga kaso sang iligal nga pag-aresto sa mga mangunguma kag Tumanduk. Luwas diri, nagpagwa man sang peke nga pagpasurender sang isa ka menor-de-edad nga kuno Pulang hangaway.

Ginpaidalum man ni Clement ang mga pwersa sang Centcom agud mangin tawu-tawo sang militar sang US. Sa ginhiwat nga Pacific Partnership sadtong Marso, gindala sang US sa Visayas ang mga papet kag kaalyadong hukbo sini agud hanason sa idalum sang kumand sang militar sang US ang mga pwersang militar sang mga pungsod sa Indo-Pacific. AB

Aktibista nga mangunguma, ginluthang

Ginluthang sang mga pwersa pangseguridad sang rehimeng Duterte ang mag-asawa nga katapu sang organisasyon sang mga mangunguma sa sulod sang ila tindahan sa Sityo Kasilaan, Barangay Halapitan, San Fernando, Bukidnon sadtong Agosto 2. Gilayon nga namatay si Guillermo Casas samtang napilasan ang iya tiayon nga si Jocelyn. Ika-napulo nga biktima na sang ekstrahudisyal nga pagpamatay sa Bukidnon si Guillermo sining tuig.

Sa pareho nga adlaw, ginluthang kag napatay man si Ernesto Estrella sa Antipas, North Cotabato. Si Estrella anay pastor sang United Church of Christ in the Philippines.

Sadto naman nga Hulyo 25, napatay si Misba Masla, 60, sang ginbomba sang mga eroplano panggera sang AFP ang Sityo Butilin, Kabalasan, Pikit sa North Cotabato. Ginpagwa sang 6th IB, paagi sa kumander sang AFP-Joint Task Force Central nga si Maj. Gen. Diosdado Carreon, nga may naglupok nga bomba sa sulod sang balay sang mga Masla kon ngaa namatay ang biktima. Mismo ang AFP, paagi sa kumander sang 603rd IBde nga si Brig. Gen. Alfredo Rosario, ang nag-ako nga naigo ang balay sang mga Masla sang mangbomba ang AFP sa lugar bandang alas-3 sing kaaganhon. Bangdanan sang AFP, ginalagas kuno nila ang isa ka grupo sang Bangsa Moro Islamic Freedom Fighters (BIFF) nga suno sa report sang ila operasyon paniktik ara sa lugar.

Ginaakusahan sang AFP ang asawa ni Misba nga si Ali Masla, 62, nga myempro sang BIFF. Pilason si Ali kag ang iya apo nga si Edwin Masla sa pagpamomba. Ginpanginwala sang BIFF nga may presensya sila sa lugar sa tion nga ina. Ginkundenar ni Abu Misri Mama, tagapamaba sang grupo, ang pagpamatay. Siling niya, daku nga kabutigan ang ginahambal sang AFP nga ginaprotektahan nila ang mga sibilyan nga sila mismo ang namomba sa balay sang mga tigulang.

Sadtong Agosto 6, ginluthang naman si Brandon Lee, myembro sang Ifugao Peasant Movement (IPM), sa Lagawe, Ifugao. Nagasulat man siya para sa Northern Dispatch. Tubtub sa subong, wala pa siya sing pangalibutan. Aktibo nga ginapama-

tukan sang IPM ang pagtukod sang higanteng dam sa Chico River nga magadalasa sa ila dutang aneutral.

Pagpang-ipit sa mga aktibista kag mangunguma

Sige-sige man ang malapnagon nga intimidasyon sang rehimen sa mga aktibista kag mangunguma. Sa Quezon, gintublag sang isa ka yunit 2nd IB ang Barangay 1, Lucena City sadtong Hulyo 30. Naglunsar sang operasyon paniktik ang mga suldado sa tabon sang pagsarbey para sa programa nga 4Ps kag pagpangita sing marentahan nga balay.

Duha ka besses naman nga nagpatawag sang pulong ang tropa sang 95th IB sa Barangay Sta. Isabel Sur, Isabela sadtong Agosto 3 kon sa diin gin-akusahan nila nga tagasuporta sang BHB ang mga myembro sang Dagami, lokal nga organisasyong mangunguma. Hungod nga naghaling ang mga residente sa una nga pagpulong kag gin-insister ang ila demokratikong kinamatarung. Ginkontra man nila ang pagpasurender sa ila bilang mga Pulang hangaway kabaylo sang kwarta.

Sa Cebu, gintuyo nga pahugon sang pulis ang mga katapu sang lokal nga tsapter sang Kabataan Partylist sadtong Hulyo 27. Sa Bukidnon, gintuyo man nga pahugon kag “ipasurender” sang 1st Special Forces Battalion si Kristin Lim, anay tagadumala sang Radyo Lumad, sa Dumilag, Manolo Fortich sadtong Agosto 3.

Samtang, duha nga katapu sang KASAMA-TK ang gin-aresto sang 76th IB sadtong Hulyo 27 sa Sta. Cruz, Sablayan, Occidental Mindoro. Ginkilala ang mga biktima nga sanday Nadeline Fabon kag Reynaldo Malaborbor nga sadto nagabulig sa mga mangunguma sa lugar na labing naapektuhan sang tingadlaw. AB

Pilipinas, pinakadelikado nga pungsod

NABUTANG SA PANGKALIBUTANON nga atensyon ang Pilipinas sining nagligad nga mga bulan pagkatapos mailista bilang pinakadelikado nga pungsod para sa mga aktibista pangkapalibutan kag pang-apat para sa mga sibilyan.

Sa ulat na inilabas noong Hulyo 30 ng Global Witness, isang independyenteng grupong nakabase sa London, inungusan ng Pilipinas ang Brazil bilang numero unong bansa sa dami ng pinaslang na mga aktibistang pangkalikasan. Alinsunod sa ulat ng grupo, mayroong 30 tagapagtanggol ng lupa at kalikasan ang pinatay noong 2018 (48 noong 2017), pinakamataas na naitala sa Asia. Sangkatlo ng mga biktima ay mula sa Mindanao kung saan planong magtayo ni Duterte ng mga plantasyon na sasaklaw ng 1.6 milyong ektaryang lupain. Kalakhan sa mga ito ay lupang ninuno ng mga Lumad. Kalahati sa mga naiulat na kaso ng pamamaslang ay may kaugnayan sa agribisnes.

Noong Hunyo, inilista rin ng Armed Conflict Location and Event Project (Acled), isang grupong nakabase sa United States, ang Pilipinas bilang pang-apat na pinakapeligroso para sa mga sibilyan. Sangkatlo sa mga biktima ay pinaslang sa tabing ng “gera kontra-droga” ni Duterte. Target din ng pamamaslang ang mga karibal sa pulitika, mga kasapi ng mga partidong pampulitika at progresibong mga organisasyon, mga aktibista, magsasaka, abugado at huwes. Ayon sa pananaliksik ng grupo, nagresulta ang mga patakaran ng rehimen sa direktang mga pang-aatake at pagpaslang sa halos 490 sibilyan ngayong 2019.

Umaabot sa 450 ang direktang pinaslang ng mga pwersa ng estado. Pinakamarami ang pinaslang sa Central Luzon (23%), Calabarzon (22%) at sa National Capital Region (10%).

National Land Use Act, neoliberal nga padihot

Sa ikatlo nga kahigayunan, liwat gintumod ni Rodrigo Duterte ang National Land Use Act (NLUA ukon layi sa nasyunal nga paggamit sing duta) bilang prayoridad nga hagna sang iya rehimen sa iya State of the Nation Address (Sona) sadtong Hulyo 22.

Ginpamilit ni Duterte nga kinahanglanon nga gilayon ini nga ipasarsang Kongreso antes matapos ang tuig agud makalatag kuno sing isa ka pungsodnon kag kumprehensibong plano sa paggamit sang duta para “masabat ang demand sang dumuluong nga mamumuhunan”.

Pangunahon nga katuyuan sang NLUA nga padasigon ang proseso sing malapnagon nga kumbersyon sang mga dutang agrikultural kag aneutral padulong residensyal, komersyal kag industriyal nga gamit agud gilayon nga mabaligya sa mga dumuluong nga imbestor kag ila ka-sosyo nga mga burgesyia kumprador. Pagagamiton ini agud palayason ang mga mangunguma kag tumandok sa mga duta nga target tukuran sang higante nga mga imprastruktura sa idalum sang programang "Build, Build, Build". Pauna na nga ginapatuman ini subong sang rehimen paagi sa serye sing mga mandu administratibo nga ginpagwa sang Department of Agrarian Reform sadtong Pebrero. Sa idalum sang NLUA, pagatukuron ang National Land Use Commission (NLUC) nga magadumala sa reklasipikasyon sang mga resorsang duta sa bug-os nga pungsod kag magabalay sang pungsodnon nga plano para diri kada napulo ka tuig sandig sa kakinahanglanon sing kapitalista. Ini ang magatalana kon ano lang nga kadutaan ang mahimo italauma kag kon ano ang mahimo patindugan sang mga imprastruktura kag kabalayan.

Pagadumilian sang NLUC ang pagtalauma sa mga pangpubliko nga kadutaan nga ginadeklarang kagulangan, lakip ang mga ginhawan na sang mga magagmay nga mangunguma. Pagahimuon sini nga sistematiko ang mga programa pareho sang National Greening Program

nga nagpalayas sa mga magagmay nga kaingero sa ila mga ulumhan agud magamit ang mga ini sa malagpad nga plantasyon nga komersyal nga kahoy.

Madugay na nga nakahunong sa Kongreso ang NLUA. Una ini nga ginduso sang rehimen Corason Aquino kadungan sang iban pang mga neoliberal nga reporma nga dikta sang World Bank. Sa nagligad, ginhimo ini nga kundisyon kabaylo sang binilyon nga pautang. Padayon ini nga ginapropener kag gintumod nga yabing lehislatabong tikang sang magsulunod nga rehimen pero wala ini makaabante sa sulod sing duha ka dekada.

Sining nagligad nga tinuig, ginagamit sang American Chamber of Commerce, kahimbon ang USAID, ang The Arangkada Philippines Project para agresibong iduso ang mga rehimen Aquino kag Duterte nga ilusot sa Kongreso sa ikatlong pagbasa ang hagna antes magsara ang sesyon sini sadtong Hunyo 3.

Sa maabot nga mga bulan, nakatalana na nga talakayon ang hagna sa Senado sa pagpanguna ni Sen. Cynthia Villar, tsirman sang komite sa embayronment kag duhang manggad. Sa pihak sang pagka-alyado ni Duterte, mabaskog ang pagpamatuk niya sa paghimo nga layi sang NLUA bangud pagkakason ang kagamhanan sang mga lokal nga gubyrno nga magreklasipika sing mga kadutaan nga ila ginacakup kag magatalana sang kaugalingon nga

plano sa paggamit sang mga ini. Kon mangin layi ang NLUA, igasaylo ang kagamhanan nga ini sa NLUC nga direktang nakapaidalum sa nasyunal nga gubyrno.

Maathag nga ginapanginpuslan sang mga Villar ang daan nga areglo sa pagbaylo-gamit sang duta ilabi na gid nga mas mahapos para sa ila nga suhulan ang lokal nga mga gubyrno agud ilusot ang ila mga negosyo nga pabalay.

Sa atubang sang pamahug nga ihunong ang hagna, ginpatuman sang rehimen ang Joint Department of Agrarian Reform-Department of Justice Order 75 sadtong Mayo 31 nga nag-institusyonalisa sa programa ni Duterte sa paggamit sa duta bisan wala pa mangin layi ang NLUA.

Suno sa konserbatibong tantya sang rehimen nga ginpagwa sadtong Enero, naggamay sing 25% ang kabilugan nga erya sang dutang agrikultural sa pungsod halin 9.7milyong ektaryas sadtong 1980 padulong 7.3 milyon sadtong 2012, pangunahon bangud sa malapnagon nga kumbersyon sang mga ini kag lapnagon nga pagpang-agaw sang duta sa bilog nga pungsod. AB

Mga hagna nga layi para sa mga mangunguma

Walay untat nga ginaduso sang rehimeng Duterte ang pagbukas sang sektor sang agrikultura, lakip ang mga dutang agrikultural, sa dumuluong nga pagpanag-iya kag pagdambong. Sa pihak sini, padayon nga ginasulong sang mga progresibong representante sa Kongreso ang mga reporma nga mangin mapuslanon sa mga mangunguma.

Ang mga reporma nga ini kasugpon sang mga paghimakas nga madugay na nga ginasulong sang mga organisasyon nga mangunguma. Unod man ang mga ini sang Comprehensive Agreement on Social and Economic Reforms o CASER nga nahimo sadtong 2016 sa negosasyon pangkalinungan sa tunga sang Gubyerno sang Pilipinas kag National Democratic Front of the Philippines.

Labing nangin malahalón ang mga repormang agraryo sa atubang sang tanan-nga-patag nga mga atake sa ila sektor—halin sa todo-todo nga liberalisasyon sang bugas tubtub sa walay untat nga pagpamatay sa mga mangunguma nga nagahimakas para sa ila kinamatarung sa duta.

Liwat nga ginsumiter sang mga progresibong partido sa idalum sang Makabayan ang Genuine Agrarian Reform Bill (GARB) sa Manubo nga Panalغان. Ang GARB isa ka hagna nga nagalatag sing kumprehensibo nga balayon para sa tunay nga reporma sa duta. Katuyuan sini nga bungkagon ang monopolyo sa duta kag magpatuman sing libre, patas, kag matarung nga pagpanagtag sang duta sa sulod sang lima ka tuig. Pagasakupon sini ang tanan nga pribadong dutang agrikultural, tanan nga duta nga ginapadalagan sang mga plantasyong agribisnes, mga duta nga ginatalauma sang mga mangunguma nga ginkuha sang gubyerno, mga agalon nga mayduta ukon mga dumuluong nga institusyon kag iban pang dutang agrikultural nga publiko.

Ginaduso man sini ang paghatag sang kumprehensibong suporta sa

mga mangu-
nguma kag
pahatag sing na-
gakaigo nga subsidyo.

Pagabuyukon ang mga mangunguma nga magtukod ukon magsulod sa mga kooperatiba para pauswagon ang produksyon. Sa amo man, magatukod ini sing mekanismo para indi liwat madula ang duta sang mga benepisyaryong mangunguma.

Sa subong, labaw nga ginapabudlayan ang mga mangunguma nga nagainsister sa ila kinamatarung sa duta, lakip yadtong nahatagan na sang mga Certificate of Land Ownership. Madamu sa ila ang wala nakabayad sa mahal nga amortisasyon gani madali nga mabawi ang ila mga duta. Kaangut sini, ginapapropener man nga iabswelto ang mga mangunguma halin sa ila obligasyon nga magbayad sang utang nga amortisasyon agud sa sini mahatag sa ila ang duta nga ginatalauma nila.

Ginpresentar man sang Makabayan ang hagna nga Rice Industry Development. Nakasaad diri nga ginadumili ang pagsukot sang renta sa duta kon magalampas na ang kantidad sa 10% sa abereyds nga netong ani sang mangunguma sa kada ektaryang ginatalauma sa nakaligad nga tatlo ka tuig.

Samtang, nagsumiter man ang ibang tiglawas sang mga hagna nga nagahatag seguro sa mga benepisyaryo sang palitik nga Comprehensive Agrarian Reform Program kag magapatukod sang mga proyekto pareho sang mga komunal nga irigasyon nga pagabayaran ang katunga nga kantidad sa mga mangunguma nga benepisyaryo sa isa ka natalana nga panahon.

Ginaduso man diri ang pagtukod sang mga bodega kag galingan sang mga humay sa kada munisipyo kag syudad nga nagaprodyus sang bugas. Pagasuportahan man sini ang tanan nga kinahanglanon sa transportasyon. Pagabayaran ini sa isa ka takdang kantidad sa sulod sang 25 tuig. Sa Senado, liwat nga ginsumiter ni Sen. Ralph Recto ang pila ka hagna sang pagpwesto sing sistema nga “timbangang ng bayan” sa mga sentrong balaligyaan para malikawan ang pagmanipular sa timbang sang mga produkto. Ginaduso man niya ang pagtukod sang mga karsada nga magangut sa mga ulumhan kag merkado indi lang sa mga piling lugar kundi alalangay nga pagpanagtag sa bug-os nga pungsod. AB

Burukrata-kapitalistang pagdambong sang mga Villar

Ang mag-asawa nga Manny kag Cynthia Villar, kilala bilang lokal nga dinastiya sang Las Pinas, kongresista kag subong senador sang reaksyunaryong gubyrno, ang nagapanag-iya sang Vista Land & Lifescapes nga notoryus sa pagpang-agaw kag pagbaylo-gamit sang linibo-libong ektaryas nga ulumhan pakadto sa mga subdibisyon (Camella Homes, Lumina Homes) kag mga daku nga mall (Starmills kag Vista Malls).

Sadtong 2008, naimbwelto si Cynthia Villar sa pagpang-agaw sang duta sa Norzagaray, Bulacan. Nadalahig man si Manny Villar sa pagdambong sadtong 2010 pagkatapos ginproponer niya nga baguhon ang ruta sang C-5 Extension Project pabor sa lokasyon sang iya mga negosyo. Nahayag man nga nagpatindog sanday Villar sang mga subdibisyon sa mga ulumhan nga may irigasyon sa Pavia, Iloilo sadtong 2010 kag sa Plaridel, Bulacan sadtong 2014.

Kilala ang pamilya Villar bilang tagasuporta ni Duterte. Magka-alayado man ang partido pulitikal ni Villar nga Nacionalista kag ang PDP-Laban ni Duterte.

Sa idalum ni Duterte, naghabok ang manggad ni Manny Villar halin US\$1.5 bilyon (ukon P75.4 bilyon) sadtong Marso 2017 tungong US\$5.5 bilyon (ukon P288.3 bilyon) sining Marso 2019. Halin ika-12, siya na subong ang pinaka-

manggaranon nga indibidwal sa bilog nga pungsod. Samtang, si Cynthia nakalista sang P3.7 bilyon kag ginabansagan nga pinakamanggaran nga senador, samtang ang ila nga anak nga si Mark Villar, sekretaryo sang Public Works and Highways, nakalista man sang P1.4 bilyon kag ginabansagan pinakamanggaranon nga upisyal sa kabinete ni Duterte.

Talalupangdon ang benepisyo sang pamilya Villar sa programa imprastruktura sang rehimen. Ang ila kumpanya ang pinakaulihi nga nagpasa sang aplikasyon para sa pagtukod sing pasugalan antes ipanaug ni Duterte ang moratoryum sa pagbaton sang aplikasyon para sa pagtukod sang mga ini sadtong Enero 2018. Luwas sa ginatukod nga resort kag pasugalan sa 1,000 ektaryang kadutaan sa Dasmarias, Cavite, nareport man nga plano nila nga magpatindog sang pareho nga imprastruktura sa Las Pinas. AB

Paltik nga repormang agraryo sa Boracay

Baliskad sa ginapabugal ni President Rodrigo Duterte sa iya ikaapat nga State of the Nation Address, indi matuod nga napatuman na ang repormang agraryo sa isla sang Boracay sa Aklan.

Ang matuod, tubtub sa subong wala pa gihapon mapanagtag ang 18 ektaryang kadutaan nga ginpaidalum sa repormang agraryo sa mga benepisyaryo sini. Suno kay Department of Agrarian Reform (DAR)-Western Visayas Director Stephen Leonidas, igapanagtag pa lang ini sa mga tumandok nga setler nga indi lakip sa tribung Ati sa Boracay.

Sadtong Nobyembre 2018, 3.3 ektaryang duta lang (wala pa isa ka

porsyento sang 1,032 ektaryang isla) ang kabilugan nga ginpanagtag sa 44 pamilya nga katapu sang Boracay Ati Tribal Organization.

Suno sa mga panalawsaw sa antropolohiya, ang Ati ang mga tumandok nga nagpuyo sa Boracay antes pa mag-abot ang mga Bisayan kag mga kolonyalistang Espanyol. Pero ini ginahimutig sang iban nga mga tumandok (di-Ati) nga nagapamilit sang ila kinamatarung sa duta nga nakatalana ipanagtag. AB

Madinalag-on nga welga sa Monde

SIYAM NGA ORAS makaligad ikasa ang ila nga welga sadtong Agosto 6, madinalag-on nga naduso sang mga mamumugon nga kontraktwal sang Monde Nissin Labor Association (MNLA-LIGA) ang maneydsment sang Monde Nissin Corp. nga makignegosasyon bahin sa ila panawagan nga regularisasyon. Ginlunsar ang welga bilang sabat sa terminasyon sang kontrata sang siyam nga mamumugon sini sang nagligad nga semana. Halin Hulyo 2018, 111 mamumugon na ang ginpahalin sang kumpanya.

Nakasugtan sa negosasyon nga makabalik na ang ginpahalin nga obreros sa pabrika kag nagtalana man sang iskedyl para sa masunod nga pagsugilanon. Ginbilang ini nga isa ka daku nga kadalag-an sang obreros nga mayorya 13 tuig na nga nagatrabaho sa kumpanya bilang kontraktwal.

Ang Monde Nissin kilala sa mga produkto sini nga mga biskwit (Skyflakes kag Fita) kag nudels (Lucky Me!). Halin 2000, pirme na nalakip ang kumpanya sa 50 pinakamanggaranon nga mga korporasyon sa Pilipinas. Ini ginapanagiyahan sang burges kumprador nga si Betty Ang nga nakalista sang P14.17 bilyong neto nga balor sang mga propyedad sadtong 2018.

Sa pareho nga adlaw, nagwelga man ang mga mamumugon sang Super 8 sa Pasig City pagkatapos pahalin sa trabaho ang masobra 200 mamumugon nga kontraktwal.

MADINALAG-ON nga napabasura sang mga estudyante sang Polytechnic University of the Philippines (PUP) sa Sta. Mesa, Manila ang Dress Code Policy (polisiya sa pagbeste) makaligad ang pito ka oras nga protesta. Magapadayon pa ang mga protesta batuk sa pagpalusot sing mga mapiguson nga probisyon pareho sang *mandatory random drug-testing* kag pagpang-ipit sa mga organisasyon, konseho, kag publikasyon sang mga estudyante.

SONA ng Bayan batuk sa pungsodnon nga traidor

Sa ikaapat nga State of the Nation Address (SONA) ni Rodrigo Duterte sadtong Hulyo 22, ginreport nga naglab-ot sa 50,000 ang nagpasakup sa mga rali batuk sa iya sa mga sentrong urban sa bilog nga pungsod. Ginkundenar sang mga raliyista ang sobra nga pagtraidor ni Duterte kag ginpanawagan ang pagpatalsik sa iya bangud sa iya pagsurender sa China sing mga kinamatarung sang mga Pilipino sa West Philippine Sea. Ginpakamalaut nila ang iya pasismo kag pagpatuman sang kontra-pumuluyo nga mga polisiya nga sobra pa nga nagahagmak sa pumuluyo sa kaimulon.

Sa nasyunal nga kabisera, ginreport sang mga organisador nga may 40,000 ang nagmartsa sa kahabaan sang Commonwealth Avenue sa Quezon City agud ipakita sa nasyunal nga traidor sang Pilipinas nga si Duterte nga “aton ang Pinas!” Nanawagan sila nga palayason ang China sa ginalaksam sini nga teritoryong dagat sang pungsod. Ginpangunahan ang protesta sang Bagong Alyansang Makabayan (Bayan) kag ginpasakupan sang nagkalainlain nga mga organisasyon bitbit tagsa-tagsa nila nga mga sektoral nga panawagan.

Luzon. Nagprotesta ang masobra 600 mangunguma, mangingisda kag tumandok sa Aurora Park, Laoag City para pakamalauton ang padayon nga kalakasan sang militar sa ila kubay, pagtimbuok sang presyo sang balaklon dulot sang Tax Reform for Acceleration and Inclusion (TRAIN), kag ang kawad-on sing sudsido para sa ila sektor. Nagtambong man ang masobra 200 sa porum nga ginlunsar sang Tongtongan Ti Umili-Cordillera Peoples Alliance nahanungod sa SONA ni Duterte sa Cathedral of the Resurrection, Magaysay Avenue sa Baguio City.

Masobra ang nagprotesta sa Penaranda Park, Legaspi City para kundenahon ang lapnagon nga ekstrahudisyal nga pagpamatay sa Region. Naglunsar man sang paghulag ang mga aktibista sa Naga, Sorsogon kag Masbate para ipanawagan ang pagpatalsik kay Duterte kag pakamalauton ang pag-ikog-ikog sa China.

Visayas. Nagpasakup ang ma-

sobra 4,000 aktibista sa separadong mga protesta sa apat nga sentrong urban sa isla sang Panay. Nagprotesta ang masobra 3,000 sa pangpubliko nga parke sang Bacolod City bitbit ang panawagan nga tapuson na ang arbitraryong pagpamatay kag masaker batuk sa pumuluyo sang Negros. Indi magnubo sa 400 aktibista ang nagprotesta sa Bohol agud kundenaron ang padayon nga pagpang-ipit kag pagpamatay sa mga mangunguma kag iban pang paglapas sa tawhanong kinamatarung. Ginpangunahan man sang Bayan-Central Visayas ang martsa sang masobra 300 aktibista halin sa Fuente Osmena padulong Colon Street sa Cebu City.

Mindanao. Nagprotesta ang mga aktibistang Lumad sa Cagayan de Oro kag Davao City dala ang panawagan nga tapuson na ang layi militar sa Mindanao. Ginpakamalaut man nila ang pagpasara sang rehimen sa mga eskwelahang Lumad. Naglunsar ang mga residente sang Marawi sang ila bersyon sang SONA nga gintawag nila State of Marawi Bakwit (Sombak) sa Mindanao State University.

Sa luwas sang pungsod. Masobra 100 ang nagprotesta sa atubang sang Philippine Consulate General sa New York City sa pagpanguna sang Malaya Movement. Naglunsar man sang protesta ang mga migranteng Pilipino sa mga sentrong syudad sa Australia, Canada, France, Hongkong, Italy, Japan, The Netherlands, New Zealand, Saudi Arabia, South Korea kag United Kingdom.

Madinalag-on nga pagbato sa Kentex kag OceanaGold

MAKALIGAD ANG MASOBRA apat ka tuig nga paghimakas, nag-agum sang kadalag-an ang mga mamumugon sang Kentex sadtong Hulyo 26. Ini pagkatapos magpagwa ang Korte Suprema sang mandu sa Kentex Manufacturing Corp. nga bayaran sang P1.4 milyon ang 57 mamumugon nga nakaluwas sa pagkasunog sang pabrika sini sang tsinelas sadtong Mayo 13, 2015. Sitenta’y dos nga obreros ang namatay sa nasambit nga kalamidad.

Ginbaliskad sang mandu nga ini ang resolusyon sang Court of Appeals nga nag-abswelto sa Kentex halin sa nasambit nga obligasyon sini sa mga mamumugon. Una nga ginmanduan sang Department of Labor and Employment (Dole)-National Capital Region sadtong 2015 ang kumpanya nga ibayad ang nasambit nga kantidad sa mga mamumugon makaligad madiskubrehan nga P202.50 lang ang ila matag-adlaw nga sweldo.

Gintawag naman nga kadalag-an sang mga grupong embayronmentalista ang desisyon sang Regional Trial Court sang Nueva Vizcaya sadtong Hulyo 27 nga nagbasura sa petisyon sang OceanaGold para pungan ang barikada sang mga residente nga nagpauntat sa mga operasyon sini. (*Basahon sa Ang Bayan, Hulyo 21, 2019.*)

Ginpanaog ang husga sadtong bisperas sang National Solidarity Mission (NSM) sang mga aktibista pangkapalibutan sa pagpanguna sang Kalikasan People's Network for the Environment. Tuyo sang NSM nga imbestigahan ang nagapadayon nga operasyon sang kumpanya bisan pa nga nagpasar na ang kontrata sini sadtong Hunyo 20.

Nagakaubos nga resorsa sa South China Sea

Daku nga kawad-on sa mga mangingisda nga Pilipino ang iligal nga pagpangisda sang mga Tsino sa soberanong teritoryo sang Pilipinas kag kaingod sini nga mga kadagatan. Sa nagtaliwan nga anum nga dekada, sige-sige nga nagagamay ang numero sang mga isda sa South China Sea tuga sang dinekada na nga sobrang pagpangisda sa lugar.

Isa ang South China Sea sa lima nga nagapanguna nga pangisdaan sa kalibutan. Diri nagatrabaho ang masobra tatlong milyon katawo bilang mangingisda ukon mamumugon sang mga daku nga barko. Nagaunod ang kadagatan sini sang 3,365 klase sang isda. Tuig-tuig, ginatantya nga nagalab-ot sa 1.6 milyong tonelada ukon 12% sang pangkalibutanon nga suplay sang isda ang makuha diri.

Sa isa ka pagtuon sadtong 2015, ginasiling nga bumagsak na sang tubtub 90% ang kadamuon sang isda sa pila ka bahin sang SCS humalin dekada 1960. Ang mga isda nga may mataas nga bili, pareho sang tuna kag grouper (lapu-lapu), naggamay na. Kinahanglan na sang mga mangingisda nga maglayag sang mas madugay kag mas malayo sa kadagatan agud manghulik. Bangud diri, sige-sige ang pagbagsak sang dakup sang mga mangingisdang Pilipino halin sa kadagatan. Humalin 2005-2014, nagtibusok ini sing 13.5% kag dugang pa nga 4.3% sadtong 2015-2016.

Disbentaha sang mga mangingisdang Pilipino ang ila relatibong magagamay nga bangka, mataas nga gasto sa transportasyon (nga mas daku pa dulot sang TRAIN) kag kawad-on sang suporta halin sa gubyerno. Kabalis-karan sini ang dalagku nga subsidyo sang gubyernong Chinese para sa langis, sweldo kag gamit sa ila mangingisda. Bangud diri, makapalayag ang ila mga barko sang mas malayo kag mas madugay. Ang China amo ang pinakamadamu nga numero sang mga sakayan pangdagat (2,500) nga nakatum-ok sa malawigan kag malayuan nga pagpangisda.

Disbentaha man sang mga mangingisdang Pilipino ang kawad-on sang seguridad bisan sa sulod sang eksklusibong sona pang-ekonomya kag mga tradisyunal nga mga pangisdaan

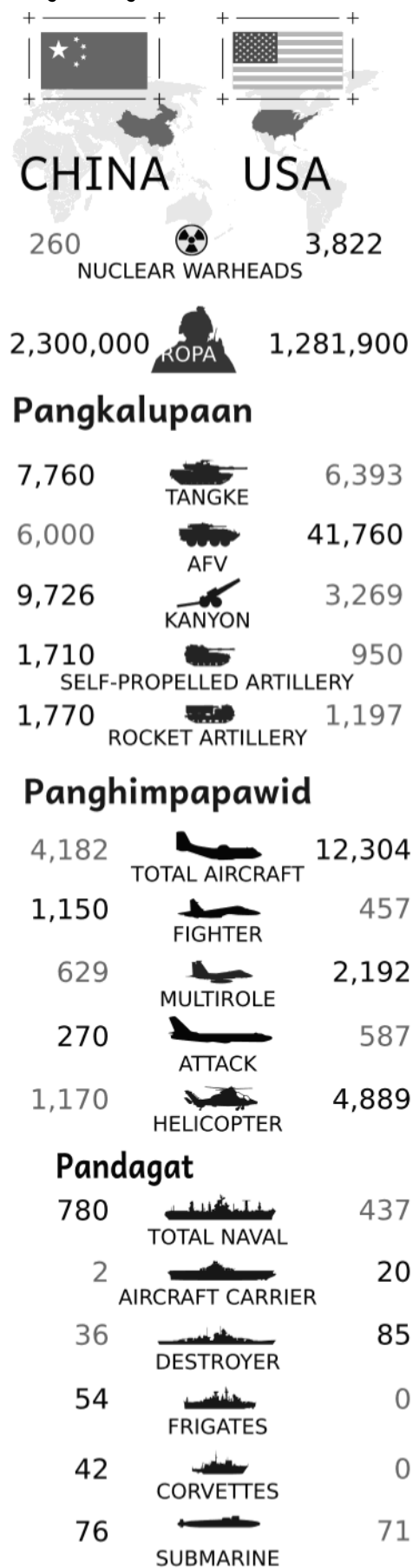
Pagbaligya sang rekurso

Ginatantya sang Center for Environmental Concerns kag Kalikasan People's Network for the Environment nga masobra P773-bilyong balor sang mga resorsang mineral, pangdagat kag mga hayop nga soberanong pagpanagiya sang Pilipinas ang ginbaligya ni Duterte sa mga dumuluong sa nagtaliwan nga tatlo ka tuig.

Masobra P99 bilyon na ang kantidad sang nasamad nga mga bahura sang China sa West Philippine Sea (WPS) bungas sang padayon nga pagpatrulya sang mga barko-de-gera sang mga paramilitar nga Chinese sa soberanong kadagatan sang pungsod. Dugang diri ang malab-ot sa P150 bilyon nga balor sang endangered nga mga hayop kag pananom nga iligal nga ginadakup ukon ginakuha kag ginapalusot paguwa sang pungsod.

Kabaylo sang mabug-at nga pautang para sa mga proyektong Kaliwa Dam kag Chico River Pump Irrigation, nangako si Duterte nga hatagan ang China sang mga resorsang tubig nga nagabalor sang P23 bilyon bilang soberanong garantiya pananglitan nga mapaslawan ini nga bayaran sang bilog ang utang. Sa kabilugan, pinakadaku ang nadula sa pungsod bunga sang malaparan nga pagmina sang mga multinasyunal sa pungsod. Sa sulod sang pareho nga panahon, masobra P501.4 bilyong kantidad sang mga mineral ang ginluwas sang mga ini.

SAMBUWA MILITAR: Sa bilog nga kalibutan, numero uno nga gahum militar ang US sa halambalanon sang kadamuon sang tropa, base, gamit-militar kag armas-nukleyar. Ginahangkat ini subong sang nagatuhaw nga gahum sang China, ilabi na gid sa South China Sea nga pareho nga ginapanginpuslan kag ginasakup sang tagsa-tagsa nilang mga pwersa pangseguridad. Yari ang subong nila nga kusog-militar:

Pagpatay sa hari sang karsada

Lakip sa mga ginguba sang ikaduha nga gera pangkalibutanon ang mayor nga linya sang pangpubliko nga transportasyon sa pungsod. Bilang temporaryong solusyon, pila sa mga Pilipino ang namuhunan sa pagkumpunir sing samad nga mga dyip nga gingamit sang mga Amerikanong suldado.

Ang labing una kag sadto pina-kadaku nga nagmanupaktura sang dyip ang kumpanyang Sarao Motors. Ginpundar ini sadtong 1953 sang negosyanteng si Leonardo Sarao, isa ka mekaniko kag anay drayber sang kalesa. Halin sa inisyal nga puhunan nga P700 nagdaku ang iya negosyo pakadto sa isa ka kumpanya.

Ginbag-o ang disenyo sang mga daan nga dyip agud makasakay sang mas madamu nga pasahero. Gintambi-tambi nga yero naman ang gingamit bilang bubong sini nga ginpinturahan sang matingkad nga duag kag mga dekorasyon sini. Gingamit ang simbolo nga kabayo sa ginamanupaktura sini nga mga dyip bilang pasidungog sa unang hari sang karsada sa pungsod, ang kalesa. Ang disenyo sang dyip ginkuha sa duag kag porma sang kalesa. Halin sadto, ini na ang ginkilala nga “hari sang karsada”.

Nagdamu pakadto 300 ang ila mga mamumugon sadtong dekada 1960. Naglab-ot sa halos napulo kada adlaw ang nahimo nila nga dyip tubtub dekada 1970. Naghina ang produksyon sini paglab-ot sang 1980, bunga sang labaw nga pagtaas sang ila gasto sa produksyon kag nagapagamay nga prangkisa nga ginapagwa sang gubyerno. Bunga man sang pangkalibutanon nga krisis pinansyal, nagtibusok ang piso amo gani nga nangin triple ang balor sang segunda mano nga mga makina kag pyesa nga ginaangkat sang kumpanya halin sa Japan.

Agud hatagan dalan ang pag-sulod sang mga taxi nga Tamaraw FX, salakyan nga himo sing multi-

nasyunal nga kumpanyang Toyota, kag pagbukas sang Light Rail Transit sadtong 1985, gin-untat sang Land Transportation Office (LTO) ang pagpagwa sang prangkisa sa mga linya sang dyip. Dugang pa nga pabudlay sa industriya sang transportasyon salalakot nga polisiya nga ginapatuman sang gubyerno sa pagkuha sang rehistro. Sa panahon man nga ini ginpasa ni Leonardo Sarao ang pagdumala sang kumpanya sa iya anak nga si Edgardo.

Sa atubang sang padayon nga pagluya sang negosyo, napilitan si Edgardo nga temporaryo nga punduhon ang produksyon sang kumpanya kag ginpahalin ang masobra 250 mamumugon sini sadtong Oktubre 2000. Pila ka semana pagkatapos sini, liwat nga ginbuk-san ang produksyon sang kumpanya walay sapayan nalimita na lang sa 50 katawo ang mga mamumugon. Sa panahon nga ini, duha tubtub tatlong dyip kada semana na lang ang ila ginaobra.

Sa tunga sang mga padihot sang rehimeng Duterte nga dalayon

na nga gindumili ang paggamit sang mga daan nga dyip sa pagpamasada sa tabon sang programang “modernisasyon”, natulod ang Sarao Motors nga makisosyo sa Le’ Guider International (isa ka kumpanya nga ginapanag-iyahan sang negosyanteng si Yousef Ahmad), para sa produksyon sang mga *electronic jeepney* (*e-jeepney* o mga dyip nga ginapadalagan sang kuryente). Imbes nga makina, ginapadalagan ang mga dyip nga ini sang isa ka *permanent magnetic motor* himo sa neodymium magnet, isa ka mineral nga dominado sang China ang pagmina kag produksyon. Sadtong nagligad nga tuig, nareport nga halos 80% sang pangkalibutanon nga produksyon sini halin sa China.

Kada yunit sang *e-jeepney* nagabalor sa abereyds sang P1.4 bilyon, mas mahal sa presyo sang tradisyunal nga P400,000. Pat-ud nga magaresulta ang paltik nga padihot nga modernisasyon sa pagkaputo kag paglubong sa utang sang mga drayber kag opereytor kag sa pagtaas sang pamasaha. AB

SOT, ginbasura ni Duterte

TUMAN nga pagdampig sa mga kapitalista ang ginpakita ni Duterte sang dalayon niya nga ginbasura ang hagna nga Security of Tenure (SOT). Maathag nga gin-ako niya ini sa iya diskurso sa banwa sang Itbayat, Batanes sadtong Hulyo 30 kon sa diin hayagan niya nga ginsiling nga kulang ang proteksyon nga ginhatag sang hagna nga “anti-endo” sa mga negosyante. Bangud diri, liwat nga nagpasaka sa Kongreso ang mga progresibong mamalidha sang isa hagna nga mas maathag nga kontra-endo kag maki-mamumugon.